

Mama's van Masdar

Jan van Beersum

Mama's van Masdar

En andere verhalen

Uitgeverij Brave New Books
Amsterdam

© Maart 2016 Jan van Beersum

Omslagontwerp Brave New Books
Omslagfoto Mikhail Kokhanchikov
Foto auteur Annemarie Diekman

De verhalenbundel is ook als e-book te koop.
De paperbackversie wordt gepubliceerd volgens het Print-On-Demand principe, zodat geen overschotten ontstaan.

ISBN 9789402145762
NUR 301

www.bravenewbooks.nl

INHOUD

9 **De Spaanse Gitaar**

59 **Tatiana, dochter van de Archivaris**

101 **Club Venix**

143 **Mama's van Masdar**

187 *Dankwoord*

Een tijdperk roep ik op, een eeuw naar willekeur...
Wat komen zal vindt nu al plaats.

*Arseni Tarkovski*¹
Leven, leven (1965)

¹ *Arseni Tarkovski* (1907-1989), Russische dichter. Vader van Andrej Tarkovski, de beroemde schrijver en filmregisseur, die hij overleefde.

De Spaanse Gitaar

De grote zaal van Koninklijk Theater Carré zit stampvol. Op de voorste rij schuifelt regisseur Jonathan van Loenen onrustig heen en weer. Hij draait zich om en zoekt in het donker naar de dichtgaande deuren. Op zijn schoot ligt het programmaboekje van de première van *De Spaanse Gitaar*. De zaal is gelukkig helemaal uitverkocht, maar de gereserveerde ruimte naast hem blijft nadrukkelijk leeg. Zijn blik verdwaalt in een door honderden schoenzolen versleten tapijstuk. Wel drie stoelen heeft hij speciaal voor hem laten verwijderen. Zou Valentin niet meer leven?

Op het toneel gaat een zwartgeklede Spanjaard zitten op een kruk. Hij tilt zijn linker knie op om een flamencogitaar te ondersteunen. Jonathan gaat rechtop zitten en luistert met gebogen hoofd naar het beginakkoord van de muziek die hij heeft uitgezocht. Een El Toro in de klassieke Malagueña-stijl. Het ritme van de snaren volgt de fronsen op het hoofd van de gitarist. Hoe hij schijnbaar weifelend met de eerste tonen begint. Hoe een bries opsteekt die de klaprozen op het maaiveld laat buigen. Als de E- en A-snaren stap voor stap hun weg vinden door het graan, wordt een knappe jongeman in zijn rolstoel het podium opgereden. Achter hem worden filmbeelden geprojecteerd van het Roemeense platteland.

Ondanks zijn handicap, klinkt zijn stem helder en verfrissend, meanderend als een beekje door de heuvels.

'14 Juli 1990. De Karpaten stonden in bloei en de zon scheen door de boerderijen. Ik lag op de rundleren bank en las Marin Preda². Mijn vader was vlas aan het trekken voor de brute Iliescu³ en mijn zusters lachten om een soapacteur

² *Marin Preda* (1922-1980), Roemeens schrijver. Schreef *Moromeții*, een 2-delige roman over de teloorgang van een Roemeense boeren familie.

op de zwart-wit-tv. Maar ik legde mijn boek boos neer. Is dit mijn toekomst? Onderdanigheid? Het Roemeense platteland? Ik wilde weg.’

De Spaanse gitarist wacht even. Dan zwelt het dier aan. Zijn vingers dansen in cirkels over de snaren. Steeds dieper buigt zijn hoofd. De vlugge tonen in de klankkast resoneren tegen het bot van zijn schedelholtes. In staccato stroomt de Donau tegen haar oevers. Daarna de wilde Rijn.

‘Op mijn vlucht door West-Europa belandde ik in bed bij de mooiste meisjes. Zonder gêne vergeleek ik ze met elkaar. Ze wilden me vasthouden. Keer op keer. Mijn vrije blik. Mijn Slavische ogen vol charme. Maar ik wilde naar Nederland. Niet de lekkerste meisjes, maar wel mensen met respect voor vluchtelingen. En goed betaald werk. Tenminste, dat dacht ik.’

De vingers van de gitarist versnellen de frequentie. Wie aan vreugde gewend raakt, baart een nieuwe onrust. Zoals vredig omheinde merries plotseling om elkaar heen gaan renen, als één van hen weer terug wil naar de steppe.

De man in de rolstoel zegt: ‘Erger dan doodgaan is niet welkom te zijn. Ik had Nederlands geleerd. Ik werkte en wilde studeren. Maar de Marechaussee kwam me op een dag halen voor een transportvlucht naar Wenen. Ik viel niet onder de Nederlandse vluchtelingenstatus.’

El Toro stampet. Er is geen symbiose mogelijk tussen de opgehitste stier en de matador met zijn degen. Het ene leven moet vallen. Het andere triomferen. In sierlijke melodieuze danst de rode doek van de torero over de aanstormende bassnaren. Als de briesende aanval nadert, houdt de Spanjaard zijn slag even in.

‘Voor mijn vuisten waren de mannen niet bang. Wel voor mijn tanden. Dat gevoel van dierlijke vechtlust. Eerst zou ik hun vingers afbijten. Dan ze lachend uitspugen. Triomfantelijk zou ik Fort Nederland binnenlopen. Zo

³ Ion Iliescu (1930), Van 1989 tot 2004 president van Roemenië. Omstreden vanwege het bloedige neerslaan van een mijnwerkersopstand in mei 1990.

luidde mijn daad van verzet. Maar de droomweg liep dood. De poort van het fort sloot met een onverwachte handbeweging. Er werd een stuk tape over mijn mond getrokken. Ik voelde het plastic over de huid van mijn opgebolde wangen scheuren. Het was alsof mijn ogen kanonkogels werden en ik wilde uitschreeuwen dat ik geen lucht kreeg. Maar plotseling liepen ze weg. De mannen keken niet achterom. Ze liepen gewoon weg. Ik greep de stoel. Ik viel tegen de muur. Mijn nagels sloegen in het behang. Ik ging hier godverdomme dood. Ver van huis, tegen de muur van een kale kamer op Schiphol. 'Killers!' schreeuwde ik in de vastplakkende tape. Maar opeens wist ik dat uit de kleine bolling van het plastic op mijn mond geen bevrijdende ballonvaart zou ontstaan. Dit was mijn allerlaatste lucht.'

De Spanjaard sluit zijn ogen. Over zijn gitaar gebogen wiegt hij de klanken in zijn arm. Iedere toon op het verlaten slagveld klinkt als een eeuwige zucht. Er is geen weg meer terug. Maar hij weet ook dat een schreeuw die niet in een akkoord oplost het fatum draagt van een dag zonder zonsondergang. Onaangenaam en leeg, zonder houvast. De gitarist kijkt even op. Zijn rechter handpalm vliegt onverwacht als een opstijgende zwaan over de klankkast. Hij slaat drie maal met zijn pols op het sparrenhout. Begint opnieuw.

'Na drie maanden ontwaakte ik onder een neonlamp en een wit plafond. 'Hij wordt wakker, dokter.' Ik voelde me uitademen in ziekenhuislucht. Een onbekende vrouw in grijstinten boog zich voorover. In mijn ooghoeken zag ik hoe haar hand mijn blote arm aanraakte. Er stak een slang in met witte vloeistof. Haar gezicht werd opeens groter. Vanuit mijn schouders schoot mijn hoofd als een hagedis omhoog. Ze gilte. 'Mijn god, hij wil bijten!' Een alarmbel klonk. Uit de horizon doken donkere vlekken op. Mannenstemmen. Ik voelde mijn achterhoofd in een kussen gedrukt. Een vreemde hand omklemde mijn schouder als

een schroef. Ik beet. Weer een gil. Een kort moment van paniekerige verzadiging, voordat ik terugzonk in coma.'

De flamenco beweging vloeit als water langs wapperende triomfvlaggen. De Spanjaard leidt de El Toro naar zijn definitieve ontlading. Door het zwaard gaat hij vallen – maar wanneer? De gitarist vertraagt. Een milde grijns op zijn gegroefde hoofd lijkt de spieren van zijn verlamde en blinde luisteraar te verwarmen. Het is de geest van de Malagueñas die wil dat de dood geen oplossing is. Het laatste akkoord wordt met veel slagkracht gepakt. Een octaaf die alle verdriet samenvat.

'Vanaf mijn schouders tot mijn voeten was ik door zuurstoftekort blijvend verlamd. Kleuren waren veranderd in grijzen. Langzaam leerde ik begrijpen dat ik nooit meer uitgezet zou kunnen worden. Ik bleef roken als een ketter, maar het waren de sigaretten die ziekenverzorgers voor mij opstaken. Dankjewel Nederland!'

De Spanjaard staat gelaten op. Hij zet zijn flamenco gitaar voorzichtig op de standaard. Zonder de trotse Roemeen in zijn rolstoel ook maar een blik waardig te gunnen, loopt hij het toneel af. De jongeman in de rolstoel blijft achter in een cirkel van fel licht. Het chroom van zijn wielspaken reflecteert. Hij richt met enkele schokken zijn aantrekkelijke Slavische hoofd op de donkere zaal van Carré.

'Geachte Nederlanders. Mijn naam is Valentin Lupei. U misschien bekend als de asielzoeker van wie de mond in 1992 door de Nederlandse Marechaussee werd dicht getaped. Daardoor raakte ik blijvend gehandicapt. Ik heet u van harte welkom bij de opvoering van mijn toneelstuk, hier in Carré, getiteld: *De Spaanse Gitaar*.'

Jonathan knikt tevreden. De acteur in de rolstoel doet het goed. Achter in de zaal gaat een deur open. Hoopvol kijkt hij achterom. Zou dat? Nee, het gaat niet meer gebeuren. Hij verbijst zich. Valentin zal niet bij de première van zijn eigen toneelstuk aanwezig zijn. Jonathans gedachten

verdwalen weer in het lege tapijtstuk naast hem. Flarden herinneringen uit zijn tijd als ziekenbroeder komen boven. Wonderlijk altijd dat de uiterlijke tijd veel trager gaat dan de paar seconden in zijn hoofd.

In een kleine kamer van Veenpade, een Amstelveens gehandicaptencentrum komt Jonathan, de ziekenbroeder zoals gewoonlijk luid zingend binnen. Dit keer is het een opera-aria. Hij zingt: *‘Io morirò, ma lieto in core, che potei cosi serbar alla Spagna un salvator !’*

Valentin lacht. ‘Ah Jonathan, goedemorgen, hoe was het koor van Verdi⁴ gisteravond?’

‘Oh, het was geweldig Valentin, de zaal was helemaal vol en Don Carlos, gespeeld door – wacht, ik draai je even om.’ Het sonore geluid van de elektrische motor tilt het massieve bed tot Valentins heuphoogte.

De ogen van Valentin zoeken Jonathans hoofd. ‘Ik ben ongerust.’

‘Hoezo?’

‘Wil je mijn geld tellen dat ik in de kluis heb?’

De ziekenbroeder zucht. ‘Nu?’

‘Ja.’

Valentin tilt zijn hoofd op en Jonathan pakt het touw om zijn nek met het sleuteltje. De eerste zonnestralen kruipen door de kieren van het nog gesloten lamellen gordijn.

‘156 Gulden, mag ik er wat van afhalen?’

Valentin fronst. ‘Nee, niet grappig. Het is belangrijk. Ik vertrouw de verzorgers hier niet meer.’ Jonathan haalt zijn schouders op.

‘Ik doe het weer terug, onthoud jezelf het bedrag.’

Een knik. ‘Was ik maar nooit naar Nederland gevlucht.’

⁴ Giuseppe Verdi (1813-1901), Italiaans opera componist.

Jonathan zwijgt en slaat met één beweging de deken terug. Zijn patiënt ligt naakt voor hem, in embryohouding. Fragiël. Rillend.

‘Nou miljonair, je bent nog helemaal schoon. Wil je wel gewassen worden?’

Valentin trekt zuur met zijn mond. ‘Ah gewoon een beetje zo en zo.’

‘Wat voor kleren wil je vandaag aan?’

‘Ik moet er mooi uitzien, zelfs in de stoel.’

‘Ik haal even de tillift.’

Ziekenbroeder Jonathan hervat zijn opera aria: ‘*Io morirò, ma lieto in core.*’

‘Wat betekent het eigenlijk wat je zingt?’ Valentin tilt vanuit de stijve nekspieren zijn hoofd omhoog voor het aanleggen van een sportief t-shirt. De rest van zijn lichaam blijft bewegingloos liggen.

‘Dat betekent: In mijn hart zal ik blij sterven, want ik heb aan Spanje een verlosser gegeven.’

‘Mmm, mooi. Hartstocht van het volk. Wie zingt dat in Verdi’s opera?’

‘Hij zingt nog niet zo lang in het westen. Een nieuwe Russische bariton, Dmitri -.’

‘Nee, het karakter bedoel ik.’

‘Hou je niet van Russen?’

‘Jij weet niet wat ik heb meegemaakt.’

‘Als jij het me niet vertelt zal ik het nooit weten, inderdaad.’ De broeder opent de lamellen. ‘Het wordt gezongen door ene Rodrigo, de markies van Posa, en de beste vriend van Don Carlos.’

Jonathan maakt de witte hangmat waarin Valentin ligt nauwkeurig aan de lifthaak vast.

‘Don Carlos?’

‘Ja, de oudste zoon van Filips II⁵. Helaas, niet veel Nederlanders kennen hem. Don Carlos vluchtte in de 16^e

⁵ *Filips II* (1527-1598), Koning van Spanje, Portugal, Napels, Sicilië en de Spaanse Nederlanden. Heerser van het grootste koloniale rijk in de 16^e eeuw.

eeuw naar de Nederlanden om de opstand te steunen. Maar zijn vader, de koning gooide hem in de kerker. Ken je zijn verhaal?’

‘Nee, nooit van gehoord. Kan je me nog een geurtje opdoen? Ik wil dat ik lekker ruik in dit stinkland.’

De Roemeen schudt van het lachen om zijn eigen opmerking. Terwijl de ziekenbroeder hem met de zoemende tillift gecontroleerd in de stoel laat zakken, verwondert hij zich erover dat de geatrofieerde spieren van Valentins verlamde lichaam wel in staat zijn te lachen, schaterlachen zelfs.

Mijn eerste ontmoeting met Valentin stond in het teken van een verdwenen continent. Als beginnende ziekenbroeder leerde ik dat alle mensen in het centrum voor lichamelijk gehandicapten “normaal” waren en, ondanks hun aandoening ook zo behandeld wilden worden. Voor mij een lastig spanningsveld. Want in het “normale leven” had je sympathieën en antipathieën. Je mocht de één, bouwde aan vriendschappen, en vermeed de ander met wie geen klik was. Het was onderdeel van mijn medische professionaliteit dat je dat juist niet mocht laten blijken, maar ik vond in stilte dat je daarmee mensen tekort deed. Ik vond de “medische neutraliteit” niet eerlijk. Mijn eerste gesprek in de gemeenschappelijke huiskamer met de totaal verlamde Valentin ging dan ook niet over koetjes en kalfjes. Hij vroeg me of ik iets wist van de oerbron van de grote religies, het continent Atlantis. Ik had kort daarvoor “The Story of Atlantis” bestudeerd van de Engelse theosoof Scott-Elliot⁶. De Roemeense jongen vergat zijn handicap en stuiterde van enthousiasme in de rolstoel. Ik vergat op mijn beurt de rol van beginnende ziekenbroeder en omklemde zijn stijf gekromde handen.

⁶ William Scott-Elliot (1849-1919), Engelse koopman, amateur antropoloog en theosoof. Verspreider van de visie van Helena Blavatsky op de ontwikkeling van volkeren.

Later kwam een ervaren verpleegkundige op me af, dat ik me niet zo moest “verbinden” met patiënten. Hij had er al veel van mijn soort zien komen en gaan. Ik snapte niet wat zijn probleem was. Valentin en ik hadden binnen seconden een hechte band gevoeld. Wij waren helden uit het oude Atlantis.

Jonathan duwt Valentin in zijn stoel door de lange hal van het gebouw. Om de hoek komt een medebewoner aangereden; Het is Piet, een vrolijke, licht beschonken man die met het linkerdeel van zijn lichaam de rolstoel aanstuurt.

‘Goe-de-mor-gen-Va-len-tin.’

Piet is bewoner van het eerste uur. Hij werd meer dan dertig jaar geleden als wandelende plattelandjongen van achteren aangereden door een automobilist. Door een eigenaardige ademhaling spreekt hij zijn woorden per lettergreep uit. Hij klinkt als een bronzen klok.

‘Dag Piet, succes bij de muziektherapie,’ roept Valentin hem toe door de hal.

‘Dank-je-wel-Va-len-tin,’ beiert Piet zijn antwoord.

Van alle gehandicapte bewoners kent Valentin hun ritme en dagprogramma.

De lange hal van Veenpade wordt verlicht door hoge ramen die zijn gemaakt van prismategels. Ze filteren het binnenvallende buitenlicht als in een Middeleeuwse kerk. Tussen de ramen hangen Valentins eigen schilderijen. Hij vertelt Jonathan dat hij die in zijn gehandicapte beginjaren via een penseel aan een riem op zijn hoofd heeft leren schilderen. Ze zijn vol kleur-opwellingen. Jonathan ziet hoe de zon als een late Van Gogh uit zijn bolvorm brandt. Hij voelt opeens verlangen om er één te bezitten.

‘Wauw Valentin, wat een mooie beelden.’

‘Ze kosten 10.000 Gulden per stuk.’

Teleurgesteld grimast Jonathan mee. ‘Oh, dan moet ik nog even sparen.’

Ze naderen de balie om te vragen of er post van zijn ouders uit Roemenië is.

‘Door die schilderijen heb ik geleerd om met mijn woede om te gaan, Jonathan. Dat hoeft nu niet meer. Ik ben nu clean.’ Hij lacht weer om zichzelf.

Mijn nieuwe Atlantische vriend kon overleven dankzij een batterij aan medische technologie en continue zorg. Vanaf zijn schouders tot aan zijn voeten was hij invalide geworden sinds die tragische gebeurtenis op Schiphol in 1992. Als ik dacht aan dat moment, voelde Valentin dat meteen. ‘Jonathan, je moet me niet zielig vinden. Ik ga jou nu een geheim vertellen. Nadat ik niets meer kon bewegen, merkte ik dat mijn innerlijke wil veel sterker was geworden. Na het ongeluk voelde ik een grote wilskracht in mijn geest. Ik ben sterker dan ooit.’ Ik had last van Valentins “geheim”. Het leek of zijn ongeluk, ja zelfs zijn verlamming “een soort zin” had. Daar geloofde ik niks van. Door die handicap waren Valentins handen en voeten de volle 24 uur per dag in een staat van pijnlijk spasme. In zijn buik was een pomp geplaatst die frequent een dosis Baclofen, een spierverslapper in zijn spieren spoot. Hij sliep veel. Net als bijna alle andere lichamelijk gehandicapten van het zorgcentrum droomde hij weer te kunnen lopen. ‘Jonathan, als ik wakker word, ben ik altijd moe. Dat komt omdat ik gerend heb, de hele nacht gerend.’

Valentin wordt door Jonathan naar bed gebracht. Het is nog vroeg, maar het geeft niet. Hij weet dat Jonathan morgenochtend weer een koorrepetitie van Don Carlos heeft.

De Italiaanse aria van de klagende Filips II schiet door Jonathan’s hoofd. ‘*Dormirò sol sotto la vólta nera, là, nell’ avello dell’ Escorial.*’ Dat betekent: “Eenzaam zal ik slapen

onder het donkere gewelf, dáár, in het graf van het Escorial.”

Jonathan doet het licht uit.

‘Welterusten, Valentin.’

‘Welterusten, Jonathan, beloof me dat je niet vals zal zingen morgen.’ De schuifdeur sluit met een hydraulisch gezoem. Jonathan hoort hem lachen. Het geeft niet. De broeder neuriet Verdi’s aria, terwijl hij via de lege avondgangen van het zorgcentrum naar buiten loopt.

In de aria legt de Spaanse koning Filips II zijn hoofd neer in de crypte bij het graf van zijn vader Karel V⁷. Zónder de vergevende woorden van zijn dode zoon Carlos lijkt alles zinloos. De koning van het grootste rijk op aarde zal zelfs in de heerlijke zomerbries die door zijn immense abdijkasteel vol boeken en kunstwerken waait geen verlossing uit zijn eenzaamheid vinden.

Als het doek van theater Carré opengaat, geeft Jonathan het op om in de volle zaal nog verder naar Valentin te zoeken. Het is niet anders. Valentin zal de première van zijn eigen theaterstuk niet meer gaan meemaken.

Op het podium ziet hij een Renaissance interieur van een torenkamer in een koninklijk kasteel. Op de tafel ligt een opengeslagen Latijnse Bijbel en branden er drie kaarsen. In de hoek staat een 16e-eeuwse *Vihuela* gitaar met zes dubbele darmsnaren. Een veren matras ligt op de houten vloer.

Onrustig loopt Esmeralda, de koningin van Nederland over het toneel en luistert naar het onweer buiten. Ze is een

⁷ Karel V (1500-1588), Rooms Duits-Spaans keizer uit het Habsburgse huis. Zoon van Filips de Schone en Johanna de Waanzinnige. Vader van Filips II. Hij zag het als zijn persoonlijk falen de christelijke eenheid niet gered te hebben tijdens de Reformatie.

jaar of dertig. Haar blonde haar hangt los over haar witte jurk en ze draagt een diadeem met robijnen.

‘Waar blijft hij toch? Het regent zo hard.’

Er wordt drie keer geklopt en Esmeralda snelt naar de deur. Een gestalte in een doorweekt monnikskleed komt binnen. Als hij zijn kap afdoet ziet het publiek een knappe jongeman. Hij is een jaar of twintig met een Spaans uiterlijk. Esmeralda zucht blij en valt de man om de hals.

‘Costello, daar ben je eindelijk.’

‘Ik had vertraging door de vele opstootjes in het land. Ik heb veel doden gezien.’ Zijn gezicht staat bezorgd. Er valt een stilte. De lange, zwigende omhelzing van Esmeralda voelt alsof ze hem nooit meer los wil laten. ‘Alles goed met je, mijn koningin?’

‘Ik kan niet meer leven met deze man. Een tiran is het. Gelukkig heb ik jou gevonden.’

‘Ga met me mee naar Spanje. In Barcelona heb ik een kasteeltje. Daar zullen we gelukkig zijn.’

‘Maar ik heb een rol hier. Ik ben de vorstin van Nederland. Iwan zal een oorlog met je vader in Spanje gaan beginnen. Je weet hoe hij is.’

‘Ik weet het.’

‘Maar laten we het niet over mijn man hebben. Ik ben nu met jou, Costello. Kom, speel wat liederen op je gitaar. Voor mij.’

‘Voor jou doe ik alles, Esmeralda. Je bent niet alleen de koningin van Nederland, maar ook van mijn hart.’

Costello pakt de gitaar, gaat zitten op het matras en begint een weemoedige dansmelodie te spelen, een *passameze* van de Franse hof-gitarist Adrian le Roy⁸. De tonen voelen als strelingen. Esmeralda gaat op haar knieën achter Costello zitten en begint hem in zijn nek te knuffelen. Ze kijkt naar de sierlijk bewegende vingers van zijn linkerhand. Een gouden ring met een groene smaragd

⁸ Adrian Le Roy (1520-1598), Franse componist en voornaamste gitarist aan het katholieke Franse hof van Hendrik II.